

УДК 821.161.2 – 13.09

DOI: 10.31558/2308-1902.2019.27.7

Валентина БІЛЯЦЬКА

доктор філологічних наук, професор,
Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»

ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ПОДІЙ І ГЕРОІВ У РОМАНАХ У ВІРШАХ АНДРІЯ ГУДИМИ

У статті осмислюється своєрідність художнього моделювання складних подій Коліївщини в історичному романі у віршах Андрія Гудими «Клекотіли орли», розглянуто специфіку зображення його невмирущих і відважних лідерів – Максима Залізняка, Івана Гонти – крізь призму народно-історичних джерел. Проведено компаративне зіставлення з «Гайдамаками» Т. Шевченка як високохудожнім зразком оповіді про ці події.

Ключові слова: моделювання, роман у віршах, домисел, факт, образ, кобзар, символ, Коліївщина, Андрій Гудима.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повернення до переосмислення минулого, інтерес до буття нації, міфу про національного героя, його впливу на перебіг історії, новий рівень трансформації побутових реалій та фатальних для України подій репрезентовано в історичних романах у віршах (яких найбільше) з маскулінним первнем – «Берестечко» Л. Костенко, «Ніч у Вишгороді», «Слов'янський острів», «Чисте поле», «Мамай», «Мазепа» Л. Горлача; «Устим Кармалюк», «Северин Наливайко», «Клекотіли орли», «Сповідь Мазепи» А. Гудими; «Химерна доля» Л. Кірик-Радомської, «Мотрині ночі» К. Мотрич; «Бунтарська галера», «Іван Сірко» М. Тютюнника.

Історичні романи у віршах Андрія Гудими «Устим Кармалюк» (1992), «Северин Наливайко» (1995), «Клекотіли орли» (1998), «Сповідь Мазепи» (2003) формують у свідомості реципієнта нову, ідеологічно незаангажовану художньо-історичну концепцію в репрезентації подій і «портретів» героїв, прототипами яких є реальні історичні особи. Герої романів А. Гудими втілюють не лише лицарські риси, волелюбність, а й розум, здатність «осмислювати свою епоху і себе в тій епосі» (М. Ільницький). У передмові до збірки «На вітар волі» (1999) він так пояснює задум написати твори: коли в

Україні оновлені сили прагнули зробити її європейською державою, а дехто з великодержавців заявив, що «Національна ідея не спрацювала», тоді виникла потреба писати, переписувати, скріплювати єдиним духом незборимий народ, «котрий не забуває свою історію і робить з неї мудрі висновки» [4, 6]. І письменник по «самісіньку душу занурився в коротке, як спалах блискавиці, мужнє життя» [4; 6] Максима Залізняка та Івана Гонти, Северина Наливайка, який «за крок од поверженого Косинського зупинився в нерішучості» [4; 5].

Романи у віршах А. Гудими є малодослідженими, про них згадувалося лише в контексті розкриття історичної проблематики, поетики образу (В. Біляцька, Л. Романенко, Л. Сакаль-Лісніченко), а художнє трактування історичних подій і героїв у романах у віршах «Устим Кармалюк», «Северин Наливайко», «Сповідь Мазепи», «Клекотіли орли» не були об'єктом наукового розгляду. Тому **мета** статті – виокремлення й осмислення художньої інтерпретації історичних подій і героїв у романі у віршах «Клекотіли орли» А. Гудими, виявлення своєрідності його «нового прочитання».

«Клекотіли орли» – це роман-нагадування про селянське повстання 1768 року, події Коліївщини, однієї із страшних сторінок здобуття національної волі, «відродження двічі вбитого козацтва» (М. Костомаров), про героїчне минуле українського народу, його сильних і відважних лідерів – Максима Залізняка, Івана Гонту. Романи у віршах А. Гудими історичні. Характерним для них є історизм, розповідь про минуле й документальність (Ю. Андреев); присутність історичної особи чи події, що збереглися в «народній пам'яті» (В. Щербина); типологія вимислу в зображенні особистості й принципів художнього освоєння дійсності (І. Варфоломєєв); позитивний герой, у якому втілено «прогресивні тенденції історії» (С. Петров) тощо. Особливістю романів у віршах А. Гудими є те, що письменник звертає увагу на факти історії як концептуальну ознаку не лише репрезентуючи події, а й виписуючи «портрети» героїв. Реальні свідчення, літописи, артефакти по-новому змодельовані в сюжетах при розкритті історичного тла, є невід'ємним естетичним і суспільним концептом і генологічною ознакою його творів.

Роман у віршах «Клекотіли орли» складається з прологу, епілогу та трьох частин: «Благовіст», «І закипів пекельний біль», «Танець вогню», кожна з яких має по декілька розділів: «Млівський титар», «Мотронинська обитель», «Дивний послушник», «Терпіть і віруйте», «Помоліться востаннє», «Світанок у Медведівці», «Чорні блискавиці», «Споборники», «Ой Лисянко!», «Поквапся, Гонто», «Весілля без наречених», «Чорна зрада», назви яких вказують на топоніміку історичних подій.

Події Коліївщини в романі у віршах репрезентовано на історичних та фольклорних фактах про тогочасся. Визвольні змагання завжди знаходили широкий відгомін у народній творчості, уже наприкінці XVIII століття, майже відразу після подій, з'являються перші твори про гайдамаччину: «Годі, коню, в стайні спати», «Ой закурила, затопила сирими дровами», «Максим козак Залізняк», «Ой наварили ляхи пива», «Виїхав Гонта та із Умані», «Ой задумали та преславні хлопці» та інші. У «Записках о Южной Руси» П. Куліш надрукував понад 20 переказів, зібраних на Черкащині про гайдамацький рух («Нічний напад гайдамак», «Втеча гайдамак», «Гайдамаки в Жаботині», «Гайдамаки в Умані»), а також про конкретних осіб («Максим Шило», «Перебування Максима Залізняка в Черкасах», «Про гайдамаку Швачку»).

У праці «Коліївщина. Гайдамацьке повстання 1768 р.» П. Мірчук зазначає, що Московщина, як і Польща були певні, що перемога над Мазепою була смертельним ударом для змагань українського народу до відновлення самостійної, незалежної держави й «окупована ними частина України стане вже назавжди невід'ємною частиною їхньої держави, з покірною “русинською”, чи “малоруською” людністю» [8; 15]. Для поляків це було повторення Хмельниччини, для москалів – перекинення визвольної боротьби українського народу на Лівобережжя, яку вони втопили в морі крові українських повстанців.

На жаль, і сьогодні історики та митці не мають єдиної думки щодо внутрішнього змісту подій Коліївщини й по-різному їх трактують: прояв релігійних чи етнічних воєн, соціального розбійництва чи національно-

визвольного повстання, селянської «революції» або ж нової козацької війни. У дослідженні кожного нового твору про Коліївщину науковці апелюють до «найкоментованішої» (Г. Грабович) поеми Т. Шевченка як найоригінальнішого високохудожнього зразка оповіді про ті події від «онука» гайдамаки, щоб бачили «сини і внуки, що батьки їх помилялися» [10; 128]. Після друку «Гайдамаків» Т. Шевченка письменники також еволюціонують до зображення образу гайдамаки-рятівника, репрезентанта соціального прошарку, героїчного борця проти національного уярмлення, підносячи його до рівня естетичного ідеалу.

Події Коліївщини в романі у віршах А. Гудими, як і в народній творчості, «обросли» художньою вигадкою та достовірністю (вбивство титара Данила, освячення ножів у Холодному Яру, злочини конфедератів, облога й «різня» в Умані тощо). Окрім історичних джерел, художнім взірцем у творенні сюжету роману у віршах «Клекотіли орли» А. Гудими є «Гайдамаки» Т. Шевченка. У творах А. Гудими й Т. Шевченка багато спільного як в основі сюжетно-змістової моделі, у зверненні до народнопоетичної оцінки подій, зображенні головних героїв, так і в жанровому визначенні. Серед літературознавців немає згоди щодо жанрового маркера «Гайдамаків» Т. Шевченка: «романтична поема історико-революційного змісту, ліро-епічна романтична поема, епопея, музична ораторія, історико-революційний роман у віршах» [3; 302]. Хоча автор і назвав «Гайдамаки» поемою, проте є твори, на думку І. Безпечного, яким можна надати кілька жанрових визначень, «а тому немає потреби точно дотримуватися якогось одного. І саме до таких творів належать «Гайдамаки» [3; 302].

О. Слоньовська теж стверджує, що розвиток української літератури на час друку «Гайдамаків» Т. Шевченка уможлиблював появу історичного роману у віршах. Окрім наявності у творі Т. Шевченка двох сюжетних ліній – визвольної боротьби, тобто *концептуально-історичної* й життя Яреми Галайди – *історично-художньої*, подвійність сюжету простежується й у ліричних відступах; у творі тісно поєднано епічне, драматичне й ліричне начала; перетворення прози життя в поетичну дійсність; «наявність чіткої,

розлогої історичної концепції автора і значна кількість історичних прототипів» [9; 30].

Твір «Клекотіли орли» А. Гудима визначив як роман у віршах, у ньому декілька сюжетних ліній, багато ліричних відступів тощо. На початку твору реципієнт зустрічається із кобзарем, свідком і репрезентантом «суремно-болісної» години, коли навіть: «Плаче-тужить вітер степовий / На Україні, кровію политій» [5; 152]. Кобзар оспівує мліївського Данила Кушніра, відданого православної церкві, українській землі. Як відомо з історичних джерел, щоб уніати не відібрали церковне приладдя, люди передали його на збереження Данилу Кушніру, титарю Успенського храму, який користувався довірою й повагою односельців. У Млієві тоді було дві православні церкви – Троїцька й Успенська, у яких священиками служили брати Василь та Федір Гдишицькі, сини уніатського протопопа Афанасія. Услід за батьком вони теж переметнулися в католики. У 1766 році Василь Гдишицький наказав прив'язати Данила до стовпа, обгорнути йому конопляним кужелем руки, посмолити їх і підпалити, потім відтяли голову титареві й настромили на палю. У романі цей факт А. Гудима констатує устами кобзаря: «І поселився грім у кобзі: / – Учинили вражі ляхи / Да чорную славу / Та одтяли Даниїлу / Мліївському главу / Тіло його, брэнне тіло, / Огнем іспалили, / А главу його на палю / Гостру настромили» [5; 160].

Цей трагічний епізод є красномовним підтвердженням злочинів польської шляхти, конфедератів стосовно православних українців, останнє й стало передумовою повстання. Багатьох священників було піддано мукам та страчено. Силою зброї храми передавали католикам, а чужинці, намагалися цілком підкорити короні всі сфери життя українців, жорстоко експлуатували православне населення. Церква для організаторів руху була не тільки центром духовності народу, а й силою, яка може згуртувати їх, православна віра уособлювала Україну.

А. Гудима в романі «Клекотіли орли» в центр зображених, модифікованих ним подій про Коліївщину, коли Україна була «вже суцільна рана», поставив

ватажків – Максима Залізняка, Івана Гонту та гайдамаків, образи яких було спотворено польськими й російськими істориками та письменниками. Твір А. Гудими надруковано в пострадянський час, коли можна було користуватися різними документами, історичними коментарями, а авторська думка не карталася, як ідейно-хибна. Не так, як у час написання «Гайдамаків» Т. Шевченком: «розказую так, як чув од старих людей; надрукованого і критикованого нічого не читав, бо, здається, і нема нічого» [10; 128].

Ідейно-змістова наповненість «Гайдамаків» Т. Шевченка прочитується, на думку В. Барчан, крізь призму філософських засад авторського мислення, що теж зорієнтовує на романний жанр. Сміслові поля філософствувань митця сконцентровано у вступі, «Епілозі», «Передмові» поеми, в розкритті проблеми «національної екзистенції як буття національної присутності», яку він осмислює «крізь призму кризи індивідуальної, культурної, колективної пам'яті, до яких апелює через спогад» [2; 17].

У романі «Клекотіли орли» часопростір минулого й сучасного України, героїка її «орлів» також актуалізується в ліричних відступах, особливо в «Епілозі», «Пролозі» закликах героїв, піснях кобзаря, які не «зітліли», бандури «вціліли», тому й необхідно їх нести в люди, вести до «вінця». Конкретні події і постаті А. Гудима репрезентує у філософських вимірах, апелюючи до сучасника із закликом згадати могили Сірка і Палія, гетьмана Богдана, берегти той дух, «як Україну стереже Ревучий» [5; 264], пам'ятати, як онуки Наливайка й сини Мазепи піднялися на «страдний хрест», тому і в цей, «непевний» час: «Благослови, Всевишній Отче, нас / І причасти небогу-Україну» [5; 151].

А. Гудима зобразив події Коліївщини не як сліпий бунт проти панського гніту, а як організоване повстання з ясною метою – звільнити селян від жорстокого польського визиску, здобути національну волю й домогтися відродження Гетьманщини. На підтвердження хотілося б навести слова П. Мірчука: «В українській народній традиції немає й тіні сумнівів у правоті й чистоті ідей коліївського повстання: ідеї національної волі й соціальної справедливості» [8; 305]. Об'єктивно охарактеризовано гайдамаків та їх

ватажків («Андрій Журба. А це – Микита Швачка. / Павло Таран і Неживий Семен» [5; 209]), як розумних, безстрашних захисників покріпаченого українського народу, а не розбійників та «коліїв», які в громадах, за стародавнім звичаєм, відповідали за забиття худоби: «Не злодії! Не вбивці! – знедолений люд / Вже не в силі виносити панську сваволю [5; 223]. Легенда про «дикість гайдамацьку» й некультурність «колишньої України», на думку Д. Донцова, виникла в той час, коли батуринський замок був перетворений на купу каміння, коли багаті культурні скарби, зібрані в палацах гетьманів, «почали розкрадати лише хотів і міг, коли Україна, як той паж, зв'язана і сплюндрована, здавалось, летіла назустріч неминучій історичній смерті...» [6; 9].

Символіка назви роману у віршах «Клекотіли орли» розкривається через образи гайдамаків: «Орли мої! Тепер – ви гайдамаки. / Ви колії <...> / Оті – сумирні, боязкі, похмурі? / Яких пани впрягали у ярмо? / Заклекотіли! Мов орли в підхмар'ї. / На тім стояли. Й нині стоїмо [5; 206]. У народній свідомості орел – господар небес, цар птахів. У давнину вірили, що після смерті мужній воїн стає орлом. Зберігаючи архетипний зміст образу орла, А. Гудима порівнює героїв роману з птахом, який є оберегом і захисником від усякого лиха й після смерті відроджується. Піднялися орли тоді, коли «орлині крила витріпало в клоччя» [5; 192], і знайшовся той, хто «заклекотав» до всіх: «Ченця, торговця, селянина. / Благослови, пречистий отче. / Господь нас кличе й Україна» [5; 188]. Т. Шевченко в «Гайдамаках» також називав месників орлами: «Сини мої! Орли мої! / Летіть в Україну, – / Хоч і лихо зустрінеться, / Так не на чужині» [10; 66]; Ярема не знав, що «виросли крила / Що неба достане, коли полетить» [10; 72]; Максим Залізняк: «Літа орел, літа сизий / Попід небесами; / Гуля Максим, гуля батько / Степами-лісами. / Ой літає орел сизий, / А за ним орлята [10; 89].

Головні герої роману у віршах – Максим Залізняк і Іван Гонта – презентовані автором згідно біографічних даних та фольклорних джерел. Наприклад, Максим Залізняк до того, як очолив повстання згадується мало, відзначається, що він був родом із Медведівки, ще підлітком опинився на

Запорожжі, а коли йому було близько тридцяти, став послушником Жаботинського, а потім Мотронинського монастирів. Чернецтво покинув, імовірно, щоб очолити визвольну боротьбу за дорученням ігумена Мелхіседека, який був дуже впливовою особою у справах православ'я, часто приїжджав у Петербург, де міг мати аудієнцію з Катериною II [1; 26]. У романі ж А. Гудими акцентовано на тому, що Максим Залізняк очолив боротьбу, бо не міг дивитися на страждання народу й прийняв присягу, освятивши ножі: «У Холодному Яру та ярий вогонь / Закипить і вінця наллє Україну. / Волів бути народ – і це воля Його! / І Великдень прийде. І не матиме згину» [5; 197]. У творі йдеться й про те, що в Холодному Яру поширилися чутки про «Золоту грамоту» Катерини II, якою цариця нібито обіцяла всіх учасників повстання звільнити з кріпацтва, про переплавлені контрабандою із Лівобережної України ножі, але це була чергова чутка-обіцянка, яка через довірливість українців закінчилася поразкою.

У травні 1768 року гайдамацький загін під проводом Максима Залізняка та сотні надвірних козаків на чолі з Іваном Гонтою об'єдналися, підступили до Умані й здобули місто штурмом. «Тридцять годин одбивалася шляхта, але нарешті не встояла проти величезної сили гайдамаків, і вони увійшли в город...» [1; 314], – писав М. Аркас у своїй історичній розвідці. Не вдаючись до зображення взяття Умані й «уманської різні», А. Гудима узагальнено констатує трагедію «кривавого бенкету», звертаючись до реалій і образів-символів: «Конала Умань панська. Й не чужа. / Без наречених справили весілля. / Загусла кров – краплини на ножах – / На кінчиках самісіньких висіла» [5; 256].

Розгортаючи сюжетну лінію боротьби повстанців, автор фіксує увагу на дійсних фактах: в Умані було скликано раду й проведено вибори, «Залізняка проголошено гетьманом України, а Гонту – уманським полковником» [1; 26]. Характеризуючи Залізняка, автор наголошує, що його виваженість породила в народі віру в те, що повертається козаччина, що можливо відновити волю в Україні: «Йому в найважчу, у лиху годину / Своє життя ввірятиме народ, / А може, ще й... довірить Україну» [5; 183]. Безперечно, в образі Максима

Залізняка подано історично-конкретне, національне у зв'язку із загальнолюдським та втілено народнопоетичну оцінку його діянь. А. Гудима прагнув створити образ не лише видатної історичної особи, а й звичайної людини в її шуканнях виходу із складних обставин, у побутовому спілкуванні з односельцями, розмовах з коханою Орилею, у роздумах про матір: «Запахло святом, сонцем і життям. / Галузочка з блискучою корою, – / Сухенька вже, – сміялася дитям» [5; 209]. На матір лягає важкий тягар відповідальності за своїх дітей, за те, щоб вони вирости справжніми людьми, яким вона й виховала Максима: «Стоїть, мабуть, як вишня на межі. / І виглядає гайдамаку-сина, / І молиться за сина-колія... / – Максиме... / – Мамо... Хто ж – коли не я?» [5; 209].

Образ Івана Гонти в романі у віршах А. Гудими теж близький до історичних свідчень про нього: вільний селянин, послуживши надвірним козаком у польського магната Потоцького, отримав підвищення та став керувати сотнею, одержав у власність два села, одружився зі шляхтянкою. Автор характеризує його як незалежного та гордого уманського сотника з душею щирого козака, людину авторитетну й освічену: людям «гонору свого / Не виставляє, яко патерицю. / В селі Розсішки освятив церквицю. / За власний кошт, завважте, збудував...» [5; 239]. У «Клекотіли орли» автор спростовує художній факт із «Гайдамаків» Т. Шевченка про вбивство Гонтою своїх дітей, не зафіксовано його і в історичних джерелах: «Люде мій! / Не вбивав я, не різав синів! / Син у мене один. В мене інших не буде [5; 255]. У романі А. Гудими Гонта навпаки робив усе можливе, щоб врятувати якомога більше польських жінок і дітей в Умані, дуже переймався за свою родину, до того ж, на час повстання в нього був уже дорослий та одружений син і доньки. Письменник наголошує на авторитетності, мужності, незалежності та гордості гайдамацьких лідерів:

Може, Гонту в цей час обсідали думки:

Як дружина? ...а діти? – про себе не думав.

А Максим... Той, напевне, літав навпрямки

Та по всій Україні... й вертався під Умань [5; 252].

Не оминає автор увагою й негативних героїв, всі їхні імена (брати Гдишицькі, Кшемуський, Кологривов, Гур'єв) мають документально основу, як і те, що вони зрадою допомогли знищити гайдамаків і їх ватажків. Про це йдеться в останньому розділі твору А. Гудими з промовистою назвою «Чорна зрада»:

– Максиме, зрада! – Гонта підведеться.

– Втікай, Іване! – крикне Залізняк.

І заболить Вкраїні коло серця.

І Кологривов хижо засміється:

– Вот так, каналъи. Поняли? Вот так!

Вам ще впаде на голову прокляття.

І запалає праведне багаття.

І гноєм загребетесь, мов жуки [5; 263].

Структурним елементом роману «Клекотіли орли» є «тексти» в тексті, народні пісні, стилізація під «Гайдамаки» Т. Шевченка й цитування останніх: «Бо пора вже на онучі / багрянлицю драти» [5; 153]; «А де п'ють там і ллють, / І онучі свої на пожарищі сушать» [5; 153].

Важливу роль у романі у віршах відведено й образу кобзаря. Реципієнт на початку твору зустрічається із старцем-мудрецем, який при собі носить «усе: і життя, і спадок, і набуток», і милу, і тужливу кобзу, «мов ікону» [5; 153]. Якщо перед повстанням кобза народного співця не могла мовчати й викривала безчинства шляхти, докоряла за те, що люди терпіли «недолю», закликала гайдамаків не баритися, то в кінці роману бунтівницький «у кобзі дух на мить прочах» [5; 257], кобзар іде по селах, як заповідав Залізняк, але вже з «думою-піснею» про нього: «Зібрав війська сорок тисяч / В місті Жаботині, / Обступили город Умань / в обідній годині...» [5; 257]. Кобзар завжди виражав погляди й прагнення народу, був його літописцем, інформатором, докором сумління, оберегом історичної й культурної пам'яті, бо завжди стоїть на перехресті «долі і століть». Таким постає образ кобзаря і у творі сучасного ліро-епіка – А. Гудими.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Романи у віршах «Устим Кармалюк», «Северин Наливайко», «Клекотіли орли», «Сповідь Мазепи» А. Гудими побудовано на основі найвиразніших подій тогочасся, історичних фактах, які інтерпретовано крізь призму життя й діянь Івана Мазепи, Устима Кармалюка, Северина Наливайка, Максима Залізняка, Івана Гонти відповідно до біографічних даних та фольклорних джерел. До частин романів автор добирає епіграфи з документів («З української старовини», судові акти, архівні матеріали із зазначенням ключових для змісту дат). Фабульно-просторову основу творів розширюють другорядні персонажі в оточенні головних (Северин Наливайко – Костянтин Острозький, Дем'ян Наливайко, Симон Пекалід, Ян Замойський, Григорій Лобода; Іван Мазепа – Пилип Орлик, Кость Гордієнко, Андрій Войнаровський; Максим Залізняк – Андрій Журба, Микита Швачка, Павло Таран, Семен Неживий). Усі вони мають реальних прототипів. Романи у віршах А. Гудими характеризуються розмаїтістю художньо-поетичних засобів, образів-символів, «текстів» фольклорної лірики (історичних, суспільно-побутових та родинно-побутових пісень) та епіки, заголовки частин романів – рядки народнопоетичних пісень, що увиразнює народну оцінку героя-захисника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркас М. Історія України-Руси. Київ: Вища школа, 1990. 456 с.
2. Барчан В. Функції спогаду в поемі «Гайдамаки» Т. Шевченка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. Вип. 1. (31). Ужгород: УжНУ, 2014. С. 16–20.
3. *Безпечний Іван*. Теорія літератури. Київ: Смолоскип, 2009. 388 с.
4. Гудима А. На вівтар національної ідеї. *На вівтар волі. Поеми, романи у віршах*. Київ : Український письменник («Вир»), 1999. С. 5–6.
5. Гудима А. Д. Клекотіли орли. *На вівтар волі. Поеми, романи у віршах*. Київ: Український письменник («Вир»), 1999. С. 150–264.
6. Донцов Д. Гетьман Мазепа в західноєвропейській літературі. *Дивослово*. – 1994. №7. С. 5–9.
7. Ключек Г. Д. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація. Навчально-методичний посібник. Київ : Освіта, 1998. 237 с.
8. Мірчук П. Коліївщина. Гайдамацьке повстання 1768 р. Нью-Йорк : Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка, 1973. 477 с.
9. Слоновська О. Історична концепція «Гайдамаків» Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1997. №12. С. 26–30.
10. Шевченко Т. Гайдамаки. *Кобзар*. Київ: Дніпро, 1980. С. 65–129.

REFERENCES

1. Arkas M. (1990). Istorია Ukraїnu-Rysu. [Title of book]. Kyiv: Vushcha shkola. 456 p. [in Ukrainian].
2. Barchan V. (2014). Fynkczii spogadu v poemi “Gaidamaku” T. Shevchenka. [Title of article]. Naukovui visnuk Uzhgorodskoho universytetu. Seriia: Filologia. Soczialni komunikaczii. Vup. 1. (31). Uzhgorod: UzhNU. Pp.16–20. [in Ukrainian].
3. Bezpechnui Ivan. (2009). Teoriua literatury. Kyiv: Smoloskyp. 388 p. [in Ukrainian].
4. Hudyma A.D. (1999). Na vivtar natsional'noyi ideyi [On The Altar of The National zIdea]. [Subtitle]. In: Na vivtar voli. Poemy, romany u virshakh. Kiev. Pp. 3-6. [in Ukrainian].
5. Hudyma A.D. (1999). Klekotily orly. [On The Altar of The National Idea]. [Subtitle]. In: Na vivtar voli. Poemy, romany u virshakh. Kiev. Pp. 150-264. [in Ukrainian].
6. Donczov D. (1994). Getman Mazepa v zahidnoievropriskii literature. [Title of article]. Dyvoslovo. N 7. Pp. 5–9. [in Ukrainian].
7. Klochek G. D. (1998). Poezia Tarasa Schevchenka: suchasna interpretaczia. [Title of book]. Navchalno-metoduchnyi posibnyk. Kyiv: Osvita. 237 p. [in Ukrainian].
8. Mirchuk P. (1973). Koliivshchyna. Gaidamaczke povstannia 1768 r. [Title of book]. Нью-Йорк : Naykove tovarucrvo im. Tarasa Schevchenka. 477 p. [in USA].
9. Sloniovska O. (1997). Istjrbchnf koncepczia “Gaidamakiv” Tarasa Schevchenka. [Title of article]. Dyvoslovo. N 12. Pp. 26–30. [in Ukrainian].
10. Schevchenko T. (1980). “Gaidamaku”. Kobzar. Kyiv: Dnipro. Pp. 65–129. [in Ukrainian].

АННОТАЦИЯ

Валентина Биляцкая. Художественное моделирование событий и героев в романах в стихах Андрея Гудимы

В статье осмысливается своеобразие художественного моделирования сложных событий Колиивщины в историческом романе в стихах Андрея Гудимы «Клекотіли орли», рассмотрено образы его бессмертных и отважных лидеров – Максима Зализняка, Ивана Гонты – в фокусе народно-исторических источников. Проведено компаративное сопоставление с «Гайдамаками» Т. Шевченко как высокохудожественном образцом повествования об этих событиях.

Ключевые слова: моделирование, роман в стихах, домысел, факт, кобзарь, образ, символ, Колиивщина, Андрей Гудима.

ABSTRACT

Valentina Bilatska. Artistik modeling of events and heroes in Andreiy Hudyma's novels in verse

The paper conceptualizes the complex events in Koliivshchyna in Andrew Hudyma's historical poem-novel “Bubbled Eagles”, also it is considered the images of brave leaders – Maksim Zalizniak, Ivan Gaunt – in the light of folk and historical sources.

Taking into account that this poem- novel was printed more than two hundred years ago but like in the folk art the reliable facts and events are also covered artistic fiction (a murder of church warden Danylo, the consecration of knives in the Black Yar, the crimes of confederates etc.). The work consists of a prologue and three parts: “Blagovest”, “In the heat of hellish pain”, “Dance of Fire”, each of which has multiple partitions, indicating the place names of historical events.

In addition to historical sources, the highly model on the poem -novel “Bubbled Eagles” is the poem “Gaydamak” Shevchenko. These works have much in common: a plot – based semantic model, poetic estimates of folk events, image protagonists and in genre definition (I. Bezpechnyi, O. Sloniovs`ka prove that it is a historical poem-novel).

A. Hudyma showed the movement of haydamak not as a blind revolt against aristocratic oppression but and organized rising with a clear purpose – to free farmers from the Polish cruel

exploitation, to get national will and to achieve the Hetman revival. Representant “suremno-painful” hours in Ukraine, the singer of the events and the expression of the views of the author are Kobzar. The main characters of the novel in poems submitted by the author and biographical data about them, and historical and folk sources. Maksim Zalizniak appears as an ordinary man looking for the solutions from difficult circumstances, in everyday communication with villagers, in conversations with loved Orylia and in thoughts of his mother. Also it mentioned in the novel other participants of the uprising, they are documented – Andriy Zhurba, Mykyta Shvachka, Pavlo Taran, Nezhyvyi Semen and those who helped to destroy Haidamaks betrayal and their leaders – brothers Hdyshytskiy, Kshemus'kiy, Kologrivov, Guriev.

“Bubbled Eagles” – an artistic reminder for the descendants about Koliivshchyna, like as a page of heroic past of the people, like as a call for the awakening of national consciousness.

Key words: modeling, poem-novel, an conjecture, a fact, an image, Kobzar, symbol, Koliivshina, Andriy Hudyma.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2019 р.

Рекомендовано до друку 25.10.2019 р.